שושנה מבקשת בובה: יופי ואמנות בארץ המתחדשת

מערך שיעור · אגרות הראי״ה · עם ביאור

בגרסה זו משולב ביאור בתוך המקורות. הביאור מופיע כך: [בסוגריים מרובעים, באות קטנה ועל רקע תכלת] *והוא אינו חלק מלשון האגרת.*

קהל יעד: תיכון ואולפנה, ישיבה קטנה ותיכונית · שיעור אחד או שניים

מערכי השיעור נכתבו לעזר בלבד. הם לא נבדקו ולא אושרו על ידי מורים או אנשי חינוך, ויש להתאים אותם לכיתה ולשיקול דעתו של המלמד.

מטרות השיעור

• להכיר את היחס החיובי של הרב קוק לאמנות וליופי כסימן לתחיית העם בארצו.

• להבין את משל ״שושנה מבקשת בובה״ ואת הנמשל שלו.

• להכיר את הגבול שהרב קוק מציב לאמנות, ואת הטעם שלו.

רקע למורה

בית הספר לאמנות ״בצלאל״ נוסד בירושלים בשנת תרס״ו (1906) בידי בוריס שץ. הרב קוק, אז רבה של יפו, כתב לראשיו אגרת ארוכה ונלהבת, בשנים שבהן יהודי רוסיה סבלו מפוגרומים קשים.

בניסן תרס״ט (1909) ביקר המשורר חיים נחמן ביאליק בארץ ישראל בפעם הראשונה, והרב קוק שלח לו מכתב ברכה.

פתיחה

הקריאו לתלמידים את תיאור הילדה החולה מן האגרת (בלי לגלות את הנמשל), ושאלו: למה כל המשפחה שמחה כשהילדה מבקשת בובה?

המקורות

מקור 1: אות לטובה

הרב קוק מתאר ילדה שהייתה חולה מאוד, ופתאום פוקחת את עיניה ומבקשת את הבובה שלה. כולם שמחים:

> ״״שושנה הקטנה מבקשת את הבובה״, ב״ה אות לטובה. ודאי כבר חלצתה חמה. [ודאי כבר עברה הקדחת]״

אגרות הראי״ה, כרך א׳, אגרת קנח · (תרס״ח, יפו)

מילים: חלצתה חמה – עברה הקדחת

שאלות למחשבה:

1. בקשת בובה היא בקשה ״מיותרת״ – הילדה צריכה קודם תרופה ואוכל. למה דווקא היא סימן שהילדה מבריאה?

מקור 2: הנמשל

> ״ירושלים האהובה, שושנת עמקים [שיר השירים ב, א] זאת, הבת-ציון היקרה, זאת הבת היקרה, חולת מחלת הגלות המרה, הזעומה והממושכה. בניה שכחוה, רבים נואשו מרפיון לב, מתקוה וחיים עבורה. עתה זרם חיים מרעיד ברעד נעים את העצמות המדוכאות והחולות, היא דורשת יופי, אמנות, מלאכת-מחשבת. [אמנות (על פי שמות לה, לג)] אולי אין הדבר בעתו, יאמרו בעלי חשבון, ישנם צרכים קדומים, [יש צרכים שקודמים

לזה] יותר מוכרחים. כן, אולי ואולי, יש ויש, אבל הדרישה הבאה מלב בניה, מרוחה אשר שפכה עליהם, הדרישה בעצמה היא אות חיים, אות תקוה לישועה ונחמה.״

אגרות הראי״ה, כרך א׳, אגרת קנח · (תרס״ח, יפו)

מילים: מלאכת-מחשבת – אמנות; צרכים קדומים – צרכים שקודמים לזה

שאלות למחשבה:

1. מה הנמשל של הילדה החולה ושל הבובה?

2. מה טוענים ״בעלי החשבון״? ומה עונה להם הרב קוק?

3. מה בימינו יכול להיות ״אות חיים״ כזה?

מקור 3: קו אחד

בהמשך האגרת הרב קוק מסביר שהיחס לאמנות הוא ״טוב וחביב, אבל גם מוגבל״, ומציב גבול אחד:

״כל המרחב הגדול של הנוי וההידור, היופי והציור, מותר לישראל. רק קו אחד, שרטוט אחד, הנראה לכאורה ארוך הרבה, אבל באמת הוא גדול רק באיכותו, ולא בכמותו.״

אגרות הראי״ה, כרך א׳, אגרת קנח · (תרס״ח, יפו)

שאלות למחשבה:

1. הגבול שהרב קוק מדבר עליו הוא האיסור לעשות פסל של פרצוף אדם, הלכה הנלמדת מן הגמרא (ראש השנה כד). למה, לדבריו, הגבול ״גדול רק באיכותו, ולא בכמותו״?

2. האם גבולות מקלקלים יצירה, או יכולים גם לעזור לה?

מקור 4: שירת הארץ

מתוך הברכה לביאליק, בבואו לארץ בפעם הראשונה:

״לשיר לנו שירת הארץ, שירת התחיה. אמור נא ליעקב, הנה נולד גוי, הנה קם העם החי. הנה הוא צועד עלי תבור וחרמון. [על פי תהלים פט, יג]״

אגרות הראי״ה, כרך א׳, אגרת קצא · ז׳ ניסן תרס״ט – יפו

שאלות למחשבה:

1. מה מבקש הרב קוק מהמשורר? על מה הוא רוצה שישיר?

2. מה זה מלמד על היחס של הרב קוק לספרות ולשירה העברית?

לסיכום

ההתעוררות לאמנות וליופי בארץ היא סימן שהעם מתעורר לחיים, כמו ילדה שמבריאה ומבקשת את הבובה שלה. מרחב היופי פתוח לישראל, וההגבלה היא ״קו אחד״, קטן בכמותו וגדול באיכותו.